

Régi tanyák és a falusi turizmus Vajdaságban

Putarich Ivánszky Veronika , Mosóczi Erika

Bevezetés

Valamikor, a mezőgazdasági dolgozók élete a tanyákon játszódtott le. A két háború között észak Bácskában, mint egy 11 ezer tanya volt, és az egész Vajdaság területén, több tízezer. Ekkor a tanya fogalmán, nemcsak egy épületet értettek, hanem házcsoportot, a hozzátartozó állatállományt befogadó épületekkel (istállókkal, ólakkal, karámokkal, stb.), raktárokkal. A mai értelemben, ezek, pár házból, két-három családból álló kis gazdaságok voltak. Az akkori politika és a társadalmi kapcsolat, ami a tanyákon kialakult, megszabta a mezőgazdaság termelés formáját. A tanyáknak nagy jelentőségük volt, a városi lakosság élelmiszer ellátásában. A mezőgazdaság ezen ága, a kis gazdaságok, a városok igényét, 30%-ban ellátták.

1945 előtt az alföldi városokat úgy említették, mint tanyaváros. Ma nincs tanyaváros, mert nincsenek tanyák. A társadalmi és gazdasági változások (tagosítás) következtében, a tanyák lakossága egyre csökkent. A fiatalok a városokba költöztek, vagy csak az év egy részében, tavasztól ősziig (disznóvágásig) maradnak, míg teljes évben csak az öregek maradnak a tanyákon. Ha az öregek meghaltak, a tanya üres maradt, eladásra kerül. Üres tanyák szétszórva a Vajdaságban ma is láthatók, és bagóért eladó.

A gazdag államokban, Hollandiában, Amerikában, Európa nyugati részein, a nagyvárosokból menekülnek az emberek, és vidéki családi otthont próbálnak létesíteni. A gazdagok kihúzódnak a városokból, a leggazdagabbak ma tanyákon élnek, a szegények élnek a városokban (a gettóknak). A fiatalok nem ismerik fel a lehetőséget a korszerű mezőgazdaság, turizmussal való bővítésének lehetőségét. Természetes, ez sok munkát és befektetést igényel, városi kényelemhez szokott fiatalok, nehezen vállalják a keményebb munkát, mely viszont, az egész családnak egészséges életmódot, és biztos megélhetést biztosít.

El kell érünk, hogy az élet a tanyákon nem szükség, hanem divat legyen. Ezt a tudatot kell népszerűsíteni, illetve az emberek gondolkodás módjába, tudatába eljuttatni.

A tanyák jelenlegi helyzete és a revitalizáció, valamint a fenntartható fejlődés

Jelenleg folyamatban van, a népi építészet védett értékeinek feltérképezése. A föld-visszaszámzárattal egy időben, a tulajdon viszonyok is tisztázásra kerültek. A törvény szerint, visszajuttatott, „nagyapa földjére” a harmadik generáció néhol visszatért, de ha nem kapja meg a kellő támogatást az államtól (a helyi szervektől), ismét vissza fog térni a városba.

A támogatás többféle képen működhet, de a legjobb, ha az érdekeltek bevonásával, a helyi tanácsok fejlesztési terve alapján, széles körű összefogással indítjuk a fejlesztést. Egy bizonyos tökélet kell teremteni a helyreállításokra, restaurációra, vagy az infrastrukturális beruházásokra, revitalizációra, sőt van, ahol mindkettőre. A vajdasági tanyák legnagyobb problémája a megközelíthetőség (rossz úthálózat) és ez nehezen oldható meg. A Vajdasági Végrehajtó Tanács, Oktatási, kulturális és fejlesztési osztálya, ötéves tervet készített a vidékfejlesztésre, de a pénzt elvitte a „természeti csapás” az árvíz.

Mivel a fejlesztésben összetett feladatról van szó, a felmérésben és a tervezésben különböző szakembereknek kell részt venni: etnológusnak, történésznek, építésznek, közgazdásznak, szociológusnak, fényképésznek, esetenként még más szakembereknek. A tanyák korszerű fejlesztésének egyik módja a turizmus bevezetése, népszerűsíteni kell a tanya-turizmust.

A túrizmus

Mac Cannell (1976) a turizmust így határozta meg: empirikus összefüggés a turista és egy meghatározott hely között, valamint e helyről kapott értékes információk. Mayo és Jarvis (1981) azt írja: Csak olvasni valamiről nem elegendő, azt meg kell nézni. A turizmus összetett fogalmára utal az, hogy nincs elfogadott meghatározás. Theobald (2005), így határozza meg: a turizmus olyan jelenségek egy csoportja, mely a turizmus interakciójából fakad, a turisztikai kiszolgálás, a tulajdonos és a helyi szervek, valamint a vendéglátás folyamatában bevont turista között. Leginkább ennek a meghatározásnak az alapján lehet vizsgálni a tanya–turizmust. Sokan a turizmust, mint több részből összetett

rendszert vizsgálják (Morisson, 1985; Gunn, 1988; Leiper, 1989) melynek legjelentősebb összetevői:

- szociális - demográfiai jellemzők és az indító okok,
- kereslet és kínálat kérdése,
- gazdasági haszon és a költségek,
- társadalmi haszon és a társadalmi költségek,
- a helyi közösség haszna vagy kára (a fejlesztésből),
- a természetes környezet haszna vagy kára.

A világ összes országának a 80%-ban, az összes bevétel 30%-a turizmusból ered, ez évente mintegy 500 milliárd amerikai dollárt jelent, mivel évente a bevétel 4,1%-os emelkedése jelentkezik, e szerint 2020-ra a bevétel megduplázódik.

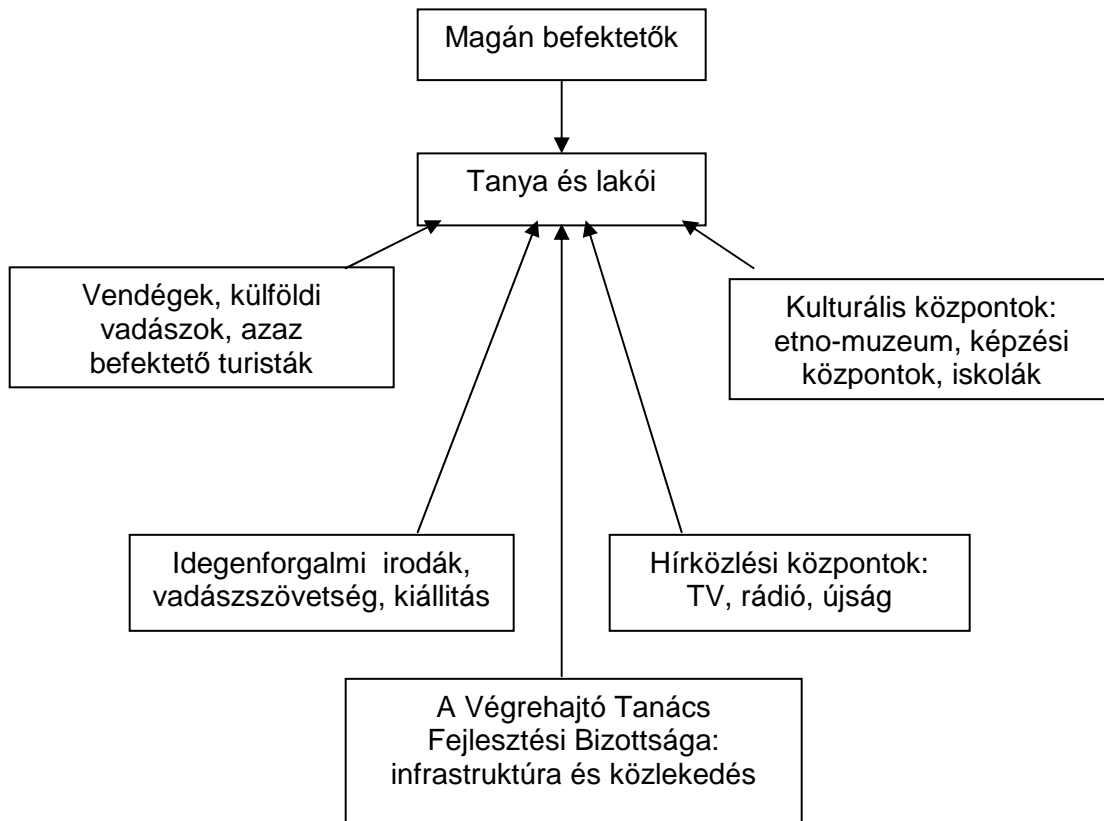
A turizmus érdekeltjei, „stakeholder”-ek

A piacutató a „marketing”, valamint a felvilágosítás „propaganda” kapcsolatok a mai döntő szerepet kaptak a turizmus fejlesztésében. A kapcsolatok, összefüggések feltárásával értékelhető a turizmus gazdaságos fejlesztése, ez a mai szakkifejezéssel „stakeholder”-ek (érdekeltek) felmérésével történik.

Az Európai-unió politikáját a turizmussal kapcsolatban Reinhard Klein (2001) határozta meg: Európának szembe kell nézni az ázsiai és a pacifik-államok turizmusának gyors fejlődésével, de ki kell használnia a jobb adottságait, mint a közlekedés és a kis távolságok. A vizsgálatokat SWOT módszerrel végezve kimutatható az európai államok előnye, a táj és a hagyományos népi kultúra terén. A népi kultúra erősen összefügg a tanya-turizmussal.

A tanya-turizmussal kapcsolatban ismert az önbefektetés stratégiája, ezt Reid (1988) így írta le: a helyi közösségnek igazolni kell előnyét a többi versenyzővel szemben, ekkor az érdekelt „stakeholder”-ek a helyi értékeket megemelik (befektetnek), de a folyamatot és az eredményeket monitoring követi (Schmith, 1990). Ha a fejlesztési tervek meghatározásába bekapcsoljuk a helyi közösségeket, jobb eredményt fogunk elérni, mint ha az egyéni befektetők külön-külön stratégia nélkül működnek, összefogva több

eszközhöz jutnak a gazdák; a befektetők is, és a turisták is jobban járnak egy tervszerű fejlesztéssel.

1. ábra: A tanya-turizmus esetében a „stakeholder”-ek (érdekeltek)

A „stakeholder”-ek (érdekeltek, azaz potenciális befektetők) bizonyos pontszámmal rendelkeznek, hálózatos programozással kapjuk egy turisztikai beruházás pozitív vagy negatív értékét.

Tanya-turizmus

A turistának valahol meg kell szállni, képzeljünk el túrizmust épületek nélkül. Sokan nem szeretik a szállodákat, és menekülnek a városi zajtól, és a rossz levegőtől. A tanyákon való elszállásolás öröme csak kevesen ismerik, az igazi csöndet, ahol csak a madarak éneke és a békakuruttyolás hallatszik, és ahol a gyerekeknek külön örömet okoz az állatokkal való ismerkedés. Ma a túrizmus nagyon népszerű területe, a tanya-turizmus.

A tanya-turizmus jellemzője: a lakás kultúra, a táplálkozás kultúra, népi művészet (a festészet és szobrászat terén, népi tánc és népi muzsika terén), mely különösen vonzza a turistákat. A tanya-turizmus fejlesztése a vidékfejlesztés egy különleges formája, ahol a természeti adottságok, a környezet (alföldi jelleg) és a hagyomány a domináló. Ahhoz, hogy a tanya-turizmust beindítsuk, fejlesztési tervet kell kidolgozni: a gazdasági fejlesztésre (első sorban az infrastruktúra terén), és nőni fog a foglalkoztatottak száma. Gibson (1993) munkájában bemutatja, hogy milyen problémák adódnak a nem megfelelő, nem tervszerű beruházásokból. Marcouller (1997) leírja, hogyan kell beilleszteni a nagyobb regionális tervezésbe a tanya-turizmust, hogy a fejlesztés megfelelő eredményt adjon.

Fejlesztési célok

- maximális foglalkoztatottság, a fenntartható fejlődés tükrében,
- turisták számának fokozása, tartózkodásuk idejének meghosszabbítása,
- koordinált statisztikai, kutatási és fejlesztési program,
- monitoring, a befektetések hatásának vizsgálatára, és a turizmus hatása a tanya-világ változására.

A tanya-turizmus, falusi vendégfogadás és a kereskedelmi szálláshelyek fogalma

Ma a vajdaságban a kétféle tanya típus élesen elkülöníthető, már szemre is nagy a különbség. Az egyik típus megmaradt a mezőgazdaságnál, és itt csak kiegészítő jövedelmet biztosít a turizmus, míg a másik típus a vendéglátásból és idegen forgalomból él, a mezőgazdaság (zömében kertészet), csak kedvtelés. E kétféle tanyavilágot esettanulmányokkal vizsgáltuk.

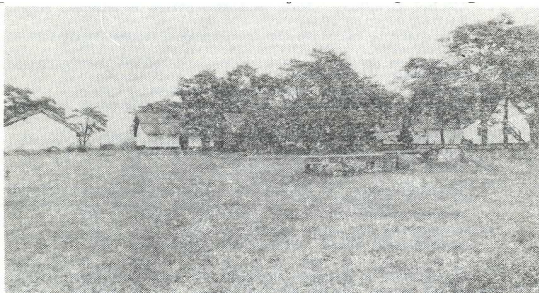
Tóth Péter tanyája (Tripolszky Géza, 1989)

Felszereltség szempontból nem jellemző a vajdasági tanyákra. Modernizált, árammal ellátott és a földművelés is gépesített, viszont a története jellemző.

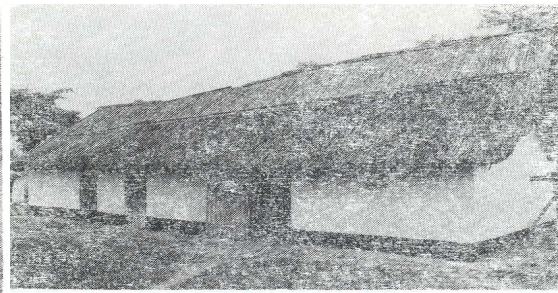
A gazdaság 1830 óta létezik, ma a legfiatalabb fiú (az öt fiú közül), a gazda. A ház, városi lakásnak van átépítve (de csak belül), korszerű fürdőszobával (a volt éléstárból átépítve), az éléstár lekerült a pincébe a mosókonyha helyére, mivel most mosógép van. Szerencsére, a lakásban megtalálhatók a régi „paraszt” bútorok is, izlésszerűen összeillesztve a modern bútorokkal.

A ház az út felé néz, a nagyszobával (az aszfaltos úttól, mint egy száz méterre), hozzá csatlakozik a kisháló, majd a konyha és az éléstár (ma fürdőszoba). A ház hosszában, dúccokkal alátámasztott tornác volt, ezt bezárták. A nagyszobában fűtési kályha, a konyhában búbos-kemence. Az udvar, a különböző épületekkel, teljesen zárt. Az udvar végén sorban: csirkeóll, disznóóll, karám, csárda, kis műhely. Oldalt, a ház méretével azonos istálló van építve, két kijáráttal. A hátsó kijáráthoz csatlakozik a csalamádé előkészítő, majd garázs. Az udvar közepén ásott kút van, valamikor gémes-kút volt, ma villanymotorral működik. A modern tanya minta képe lehet. Az a típusú tanya, mely megtartotta eredeti rendeltetését, és a turizmus csak mint kiegészítő ág szerepel.

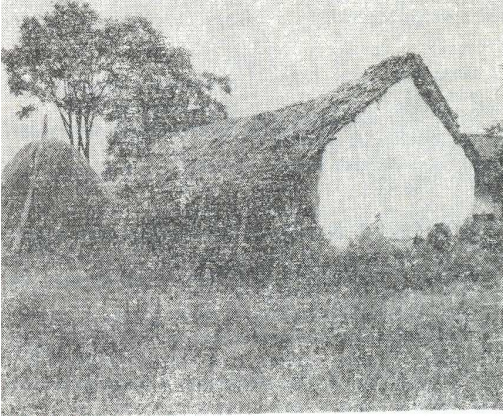
Sztrilicity Katica tanyája Zombortól nem messze fekszik (Gyekity Mirjana, 1989), megtartotta régi jellegét, a jellemző épületekkel. A főépületbe (55 cm-es falak) három ajtó vezet a három helységbe. 1967-ig náddal volt fedve, de ekkora tűzben eléget, vele együtt a falépcső is. A középső helységből hátul a konyha van leválasztva, ennek négyszögletes ablaka hátra néz. A szobák ablaka a ház oldalán vannak. A ház előtt végighúzódnak a tornác, mely oldalt nyitott. Az épületek annyira eredetiek, hogy összedúlással fenyegetnek. A hosszú tehénistálló (5x15m) többször alá van dúcolva, de a gerendák elkorhadtak, és a tető berogy. Az ilyen tanyákat, mint műemlékeket kell kezelni, és a maximális állami támogatásban részesíteni.

Sztrilicity Katica tanyája

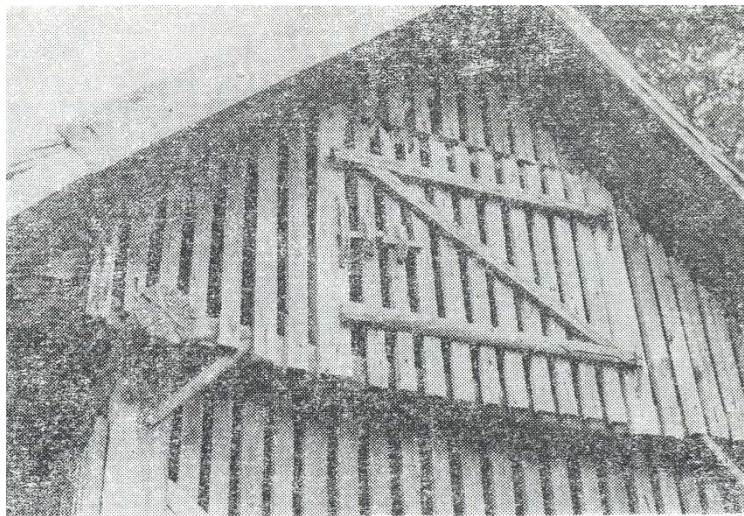
Sertésóll

Tehénistálló

Magtár (ámbár)

A csárda a felső háromszögében, galambokat tartottak.

Cvejim tanya. Annak ellenére, hogy gazdája diplomás agrármérnök, a tanya „feladata” elsősorban vendéglátás. Lehet hogy ennek oka az, hogy az ott lakók idősebbek, míg a fiatalok a városban élnek. Zömében olasz vadász-turisták látogatták. Az EU intézkedése, hogy vadhúst, nem EU államokból EU államokba nem szabad bevinni, tragikusan csökkentette az idegen forgalmat, és ezzel együtt a bevételt.

Újvidéktől, mint egy 18 km-re fekszik, az újvidékieknek kedvelt kiránduló helye, és születésnapot, esküvőt, sok résztvevővel (mivel nagy területen fekszik, erdő is tartozik hozzá), családi hangulatban szerveznek (nem drágán). A tornácot, tartó fadúccokat sajnos kicserélték, és öt kétágyas vendégszobát alakítottak ki, fürdőszobákkal, ennek ellenére a ház, népi jellege megmaradt.

A tornác, még a régi fadúccokkal

A csárda, és mellette a füstölő

Állatot csak a vendégek kedvéért, és kedvtelésből tartanak. Japán kakasok, pulykák, kecskék, kutyák, macskák. Nagyon szép virágoskertet alakítottak ki, gyönyörű pázsittal, és a gazdasszony jó főztje, ide vonzza a turistákat, a vadász trófeákkal díszített, (az istállóból átalakított) étterembe. Nyomtatott ismertető anyaggal, és Web-oldallal rendelkeznek.

84. tanya. 4 évvel ezelőtt, bagóért megvettek egy félig rombelévő tanyát, amit nagy pénzen átalakítottak. Az eredeti tanya, a XVIII század végén épült elszakadva a várostól. Újvidéktől, mint egy 15 km-re, a Nagybecskerek felé vezető, E-75-ös úton található, aszfalt úton lehet megközelíteni. Nincsen már meg a népi-tanyai külső. A mezőgazdasági termelésnek nyoma sincsenek, így szerintem nem beszélhetünk tanyáról. A főépületet teljesen átépítették, modern, félkör alakú üvegfalakkal védett ebédlővel. Az kert gondozott, de mesterkélte, a mesterséges tavon a hattyúkkal és a vízeséssel. Hintóval a környezet bejárható, és a tóban horgászni lehet. Ez nem tanya és nem turizmus, hanem vendéglátó ipar, a szobalányokkal, méreg drágán. Nagyon szép, de nem az igazi.

Nagyon sok díjat nyert a különböző versenyeken, kiállításokon. Főleg diplomaták látogatják, a diplomatacor tiszteletbeli tagja. Marketing politikája kitűnő. 75 férőhellyel rendelkezik, de ünnepi összejöveteleket, tanácskozásokat, értekezleteket, bankettokat 150 főre is szerveznek. Sok politikus látogatója van. Természetesen, Web-lapja ennek a tanyának is van.

A népi hagyományoktól teljesen eltérő 84-es tanya

Összefoglaló

A falusi turizmus lehetőséget nyújt a tanyagazdaságoknak a külön jövedelem megteremtéséhez. A Vajdaságban, élesen elhatárolódott a falusi vendégfogadás és a kereskedelmi szálláshelyek fogalma. Míg a falusi vendégfogadás képviselői, zömében nagyapáról apára szálló, majd fiúra szálló kisbirtokosok, addig a kereskedelmi szálláshelyeket most szerzett, üzleti megfontolásból vásárolt kisbirtokon, nagy tőkével kiépített, gazdagon beruházott tanyák képviselik, és ezek magas árral üzemelnek. Az első típust a kispénzzel rendelkező, pihenésre vágyó városi lakosság igényli, míg az egyre gyakoribb második típust, zömében gazdag üzletemberek és diplomaták látogatják.

A dolgozatban, e két eltérő tanya típust esettanulmányokkal vizsgáltuk. A vizsgálatok eredménye bizonyította, hogy a gazdaságos tanya típus, a mezőgazdaságilag üzemelő kis és közepméretű tanyákon, a családok birtokában van, és itt a turizmus csak szezonális külön jövedelmet biztosít.

A falusi turizmus adottságainak/értékeinek számszerűsítése nehézkes, így a gazdasági modellek (a számba vett tényezők alapján) eltérő eredményeket adnak. Fontos adottságok: a megközelíthetőség, a kiépítettség és ennek az ellentéte a természetes táj fenntartása, de döntő szerepe van az ismeretterjesztésnek, és a jó vendégszerető politikának.

Az önkormányzatoknak támogatniuk kell a falusi turizmust, fejlesztési tervekkel és jó adópolitikával, hogy az optimális kihasználtság fokot elérjék.

Felhasznált irodalom

- Gyekity Mirjana: Salaš Katice Strilić u okolini Sombora (Sztrility Katica tanyája, Zombor környékén), Vajdasági tanyák a múltban és a jövőben, Zombor, (1989)
- Gibson L. J. : The potential for tourism development in nonmetropolitan areas, Economic Adaptation, Boulder, Colorado, Westview Press (1993)
- Gunn C. A. : Tourism Planning, New York, Taylor and Francis (1988)
- Leiper N.: Tourism and Tourism Systems, Occasional Paper No.1, Palmerstone North, New Zealand, Massey University (1989)
- MacCannell D.: The Tourist: a New Theory of the Leisure Class, Macmillan, London (1976)
- Marcouller D. W.: Toward integrative tourism planning in rural America, Journal of Planning Literature, Vol. 111. No.3 (1997)
- Mayo E. J. and Jarvis L. P.: Effective Marketing and Selling of Travel Services, The Psychology of Leisure Travel, CBI Publishing Co., Boston, (1981)
- Morisson A. M. and Mill R. C. : The Tourism System: An Introductory Text, Englewood Cliffs, Prentice Hall (1985)
- Reid J. N.: Entrepreneurship as a community development strategy for the rural south, Westview Press, Boulder, Colorado (1988)
- Klein Reinhard : Public policies and cultural tourism, EU activities, Economí and Values in the XXI Century, Barcelona (2001)
- Schmith L. J.: A test of Plog's allocentric/psychocentric model: evidence from seven nations, Journal of Travel Research, 28 (4) (1990)
- Theobald W. F.: The meaning, scope, and measurement of travel and tourism, Global Tourism, Elsevier (2005)
- Tipolszky Géza: Szinta-rév tanyái, Vajdasági tanyák a múltban és a jövőben, Zombor, (1989)